

KRESBA LELA GEISLEROVÁ

(Ne)nadějné vyhlídky

Vyrovňávání se s pandemií koronaviru je mnohem obtížnější, než se na jaře zdálo. Co nás ještě může čekat?

Druhá vlna pandemie koronaviru zasáhla naši zemi mnohem víc, než jsme čekali. Kde se stala chyba? Čeká nás **naplnění černých scénářů**, nebo planetě hrozí ještě mnohem větší nebezpečí, proti kterým je covid-19 slabým odvarem?

VÁCLAV HOŘEJŠÍ
molekulární biolog

Když začaly letošní bezstarostné prázdniny, čísla nakažených zůstávala po jarních opatřeních až do poloviny srpna přijatelně nízká. Začaly se objevovat zprávy o hromadných oslavách „porážky viru“, jako byly třeba slavná party na Karlově mostě nebo později sešlost v baru Tachtle Mechtle. Ve sdělovacích prostředcích se začala množit prohlášení a rozhovory řady lékařských, ekonomických a uměleckých celebrit, které veřejnost ujišťovaly, že i ta jarní protiepidemická opatření byla zbytečná a jen poničila naši ekonomiku.

Rektor staroslavné Univerzity Karlovy v jednom rozhovoru 20. srpna pravil, že je to jen „mediální virus“, roušky jsou k ničemu, a zpochybnil i význam vakcíny. Tu a tam se objevovala varování odborníků před možným nástupem nové vlny epidemie, ale ta byla vyslovována jen opatrně a slabým hlasem a především u politiků nepadala na úrodnou půdu.

Šmucler, Peková a ti druzí

Počátkem července jsem napsal na covidové téma dlouhý článek do *Orientace LN*, v němž jsem si líboval, jak jsme to na jaře báječně zvládli, že stávající epidemiologická situace je dobrá, že je reálná naděje, že by se virus z populace dal prakticky úplně eliminovat a že možná už nebude třeba téměř žádných plošných opatření s výraznými negativními ekonomickými dopady.

Jen o pár řádků dál jsem ale také vyjádřil obavu, aby se po onom poněkud uspěchaném prázdninovém rozvolnění omezujících opatření epidemie později nevrátila a nevymkla se kontrole. A vyjádřil jsem naději, že se skutečně rozběhne ta avizovaná „chytrá karanténa“, jež umožní selektivně se zaměřit na rychle identifikovaná ohniska nákazy. Už tehdy mě znepokojovaly zprávy o tom, že potřebná logistika na zajištění masivního testování funguje špatně a že testovací kapacity zaostávají za deklarovanými sliby. A také jsem uvedl, že očekávám, že se co nejdříve objeví osoba, jež bude zodpovědná za efektivní zkoordinování těchto nezbytných opatření.

Je až fatální, že řada z těch, kteří úspěšně organizovali jarní úspěšné tažení proti viru, opustila z různých důvodů své důležité pozice a prakticky nikdo z nich nezačal hlasitě bít na poplach, když se začátkem září začaly objevovat známky druhé vlny epidemie. Sdělovací prostředky poskytovaly prostor bizarním postavám, podle nichž se virus vyrobený v čínské laboratoři už vyčerpал a do Vánoc samovolně vymizí a že se jím nesmíme strašit. Ještě 4. října, kdy už bylo jasné, že se na nás řítí katastrofa, zveřejnila skupina lékařů v čele s Romanem Šmuclerem, Janem Pirkem, Janem Hnízdilem a Radkinem Honzákem otevřený dopis, v němž žádala zrušení „drastických opatření“, konečně zaváděných vládou.

Je smutné, byť do jisté míry pochopitelné, že v atmosféře názorového chaosu mezi lékaři a některými odborníky vláda jednala líknavě a nerozhodně. Od začátku covidové krize až do dneška se k situaci nejotevřeněji a až brutálně upřímně, ovšem na základě jednoduchých odborných výsledků, vyjadřuje můj starý známý, profesor Jaroslav Flegr. Jeho názory, publikované nejprve na Facebooku, později i v některých internetových médiích, byly ovšem dlouho považovány za pesimistickou kuriozitu. Nyní se ukazuje, že jeho temné předpovědi založené na jednoduché analýze dostupných dat o exponenciálním nárůstu počtu nakažených, těžce nemocných i zemřelých se téměř přesně potvrzují – podle nich by se denní počet úmrtí měl každých 9 dní zdvojnásobit, dosáhnout 200 kolem 28. října, 400 přibližně 6. listopadu, 800 zhruba 15. listopadu a 1600 kolem 22. listopadu (věřím však, že mezi 5. a 11. listopadem se už začnou projevovat důsledky pozdě, ale přece zavedených restriktivních opatření a že takto vysokých čísel nebude dosaženo). Je docela pravděpodobné, že jen za druhou polovinu listopadu můžeme zaznamenat více než 5 tisíc obětí...

Libertariánské pohrdání

Kdyby takto burcoval veřejnost a hlavně politiky již od září některý ze zodpovědných lidí na vládní úrovni (ideálně některý z ministrů nebo prominentních epidemiologů), mohli jsme na tom dnes být nejméně tak dobře jako třeba Německo. Nestalo se, a tak je jasné, že se už nedá zabránit bez přehánění

katastrofě – jestliže v těchto dnech umírá na covid-19 kolem 150 lidí denně, do konce roku bude nejméně 10 tisíc mrtvých (což ještě bude velký úspěch, protože podle Flegrových předpovědí by to mohlo být i několikanásobně víc).

Podobné „šmuclerovské“ deklaráce se ale objevily i jinde ve světě (např. tzv. deklaráce z Great Barringtonu či petice některých belgických nebo švýcarských lékařů) a podepsala je i řada skutečných odborných kapacit. Co tyhle lidi vede k takovému nerealistickému názoru, že je možné specificky ochránit jen ty zranitelné skupiny a u těch ostatních jejich většinou lehké onemocnění neřešit?

Myslím, že zásadní roli hraje jejich politická orientace: příslušnost k pravicovému libertariánskému světonázoru. Jeden můj známý veřejně prohlašoval, že ve svém postoji vychází z americké Deklarace nezávislosti, vyhlášující tři základní principy – právo na život, svobodu a možnost jít za svým individuálním štěstím. Dovožoval z toho, že přehnaně zdůrazňujeme právo na život na úkor svobody, a že tedy je v pořádku, když odmítneme nějaká státem nařizovaná omezení svobody (shromažďování, roušky) i za cenu úmrtí některých z nás.

Průběh této pandemie provází neuvěřitelné množství bizarních falešných zpráv, kterým část populace ochotně naslouchá. Co chvíli přiletí zaručená zpráva o umělém původu nového koronaviru, ve kterém má prsty Bill Gates, George Soros či čínští komunisté, o jeho souvislosti se sítí 5G, o zaručených léčích na toto onemocnění atd. V našem tisku se jako zdroj těchto nesmyslů uvádějí většinou jacísi „ruští trollové“. Kupodivu se téměř ignoruje, že ukázkovým zdrojem je i prezident nejmocnější země světa...

S trochou dobré vůle ale najdeme i na dnešní situaci (která bude během pár týdnů daleko horší) nějaké pozitivní aspekty. V první řadě tato krize dala silný impuls k vývoji principiálně úplně nových, často futuristických diagnostických technik, které by již brzy měly umožnit daleko citlivější a rychlejší detekci nejen koronavirů, ale i stovek jiných patogenů. Dosavadní metody jsou postavené na principech starých více než 20 let a nebyly inovovány proto, že dosud celkem vyhovovaly a nebyl žádný tlak na jejich podstatné zlepšování.

Je realistické očekávat, že během krátké doby budou k dispozici levné testy na stanovení řady různých virů, jež si budou moci provádět lidé i sami tak často, jak jen budou chtít. Epidemie podnítila i intenzivní základní výzkum biologie koronavirů i jiných virů způsobujících respirační onemocnění. Kupodivu se ukázalo, že o mechanismech poškození buněk respiračního traktu jak přímo virem, tak nepřímým poškozením nevhodně zvolenými zbraněmi imunitního systému víme vlastně velmi málo. Epidemie zdůraznila i nutnost vývoje nových protivirotických léků (z těch dosavadních nadějných se zatím žádný příliš neosvědčil). Téměř nic nevíme o příčinách chronických srdečních, cévních a neurologických komplikací choroby covid-19. Velmi důležité budou konečné výsledky testování řady očkovacích látek a především jejich masové nasazení, jež jsou hlavní nadějí pro dosažení kolektivní imunity.

Krizová situace také ukázala, jak důležité je mít dobře fungující veřejné instituce a silný stát, jenž může mobilizovat potřebné technické zdroje i velmi značné finanční prostředky. Stálo by za úvahu, zda by tyto ekonomické aspekty nemohly být částečně řešeny také novými odvážnými přístupy tzv. moderní monetární teorie, a to i nejen v krizových časech.

Přijdou horší zkoušky...

Současnou krizi beru jen jako relativně mírné varování před jinými, potenciálně mnohem horšími globálními katastrofami a jejich společenskými důsledky. Uvědomme si, že nemoc covid-19 je ve srovnání s různými historickými epidemiemi velmi mírná – v naší populaci s poměrně vysokým podílem starých a jinak chronicky nemocných lidí je její smrtelnost asi 1 %, zatímco ve společnostech s daleko horším zdravotním a sociálním zabezpečením, a tudíž i mnohem menším počtem starých lidí, je smrtelnost řádově nižší. S trochou cynismu může někdo říci (a i ti naši popírači závažnosti nynější epidemie tak implicitně činí), že společnosti nevznikne žádná větší škoda, když u nás za rok zemře namísto obvyklých 110 tisíc lidí o pár desítek tisíc víc (většinou starých a „neproduktivních“, a ještě společnost ušetří na důchodech a zdravotních výdajích).

Kdyby k takovéto epidemii došlo někdy před sto či dvěma sty lety, asi by to ani nevzbudilo žádnou velkou pozornost – umíralo by prostě jen trochu víc starých lidí, jichž tehdy v populaci bylo relativně mnohem méně než dnes. Lidé byli zvyklejší na předčasná úmrtí – byla nesrovnatelně vyšší dětská úmrtelnost, umíralo se na dnes banální onemocnění, jež se řeší pomocí antibiotik, chirurgie byla v porovnání s dneškem naprosto primitivní. Kdyby tehdy udeřil covid-19, nehrozil by problém se zahlcením nemocnic, protože se do nich se stejně moc nechodilo. A už vůbec by nebyl problém s respirátory a s nedostatkem lůžek na jednotkách intenzivní péče, protože ty tehdy vůbec neexistovaly.

... nejen z nebezpečných nemocí

Tohle je jeden z argumentů, které dnes někdy slyšíme od těch pravicových libertariánů, co dnešní epidemii bagatelizují a říkají, že příliš lpíme na životě a málo si ceníme svobody. Jak na něj odpovědět? No samozřejmě tak, že v dnešní společnosti si prostě daleko více ceníme každého lidského života! Tento zásadní humanitní pokrok ve společenském vědomí si asi v běžném životě vůbec neuvědomujeme a už ho považujeme za samozřejmost.

V budoucnu na nás určitě číhají nejen další těžké epidemie (třeba s nakažlivostí spalniček a smrtelností eboly), ale i jiné potenciální globální katastrofy. Kromě těch spojených se změnami klimatu nás prakticky v kterémkoli okamžiku mohou naprosto fatálně postihnout např. důsledky mimořádně silné sluneční erupce a následné geomagnetické bouře, které by dlouhodobě vyřadily z provozu velkou většinu elektrických zařízení. K takovéto události došlo naposledy v roce 1859, tehdy ovšem těch elektrických zařízení bylo ještě velmi málo, tak si toho naprostá většina lidí všimla jen v souvislosti s intenzivními polárními zářemi. Uvádí se, že pravděpodobnost takové události, na niž nejsme skoro vůbec připraveni, je asi 1 % za 10 let, takže je docela možné, že k něčemu takovému dojde ještě během života dnešních generací. Ve srovnání s něčím takovým je dnešní epidemie opravdu jen „čajíček“.

Tváří v tvář všem těmto hrozbám se tak jeví jako naprosté šílenství nynější nesmyslné velmocenské soupeření a nesmírně nákladné zbrojení spojené s reálnou možností zničení světa sebevražedným jaderným konfliktem. Jedinou záchranou může být zvládnutí nových mocných technologií schopných čelit alespoň částečně těmto hrozbám. Považme jen, jak výrazně by mohla věda a z ní vyplývající technologie pokročit, kdybychom na ně věnovali jen polovinu těch současných nákladů na zbrojení...

Autor působí v Ústavu molekulární genetiky Akademie věd ČR